

izkazovala tudi v Dalmaciji, kamor se je v ponedeljek dne 26. septembra preko Mostarja napotil velik del udeležnikov. Izletniki so si ogledali dalmatinsko obalo od Kotora do Splita, povsod pozdravljeni od tamošnjih tovarišev, in so občudovali lepoto našega morja, ki so zanj prvi dan zborovanja tako spontano manifestirali.

Dr. R. S.

Književna poročila.

Dr. Božidar Marković: *Učbenik srpskog krivičnog postupka s obzirom na projekat krivičnog postupka za Kraljevinu SHS. Beograd. Štamparija Ujedinjenja Vojin Puljević, 1926; Str. XVI + 540. Cena 130 Din.*

Doslej smo poznali le »skripta« prof. Bože Markovića, ki so bila tiskana kot rokopis, poslej pride samo še njegov, tu naznačeni učbenik v poštev. A to ni samo učbenik, ampak tudi priročnik, ki utegne še veliko bolj praksi služiti, nego slušateljem, katerim je od avtorja izrečno posvečen. Za slušateljstvo mu je sicer oblika prikazovanja naravno odlična: jasnost dikcije, doslednost v terminologiji, točnost v dogmatiki, preglednost v sistematiki, oprema z mnogimi in učinkovitimi primeri. Velik nedostatek pa vidimo v tem, da nima stvarnega registra. Iz »sadržaja« samega se da le s težavo najti, kar se išče, a še to nezanesljivo, ker pridejo neka vprašanja do obravnavanja na več mestih. Dalje se nam zdi, da je za slušateljstvo marsikatera polemika s kasac. dvorom odveč, ker njene važnosti ne bo razumelo, a tistim mladim pravnikom, ki se bodo iz vestnosti trudili obvladati prav vso vsebino knjige, utegnejo podrobnosti glavne nauke le zatemnjevati. To bi kazalo na potrebo, da bi bila izšla knjiga v takšni obliki, da bi že z različnim tiskom kazala, kaj spada v učbenik, kaj v priročnik. To bi se dalo tudi v registru izvesti, ki ga bo praksa morda še bolj pogrešala kot slušateljstvo.

Ako abstrahiramo od teh pomislekov glede oblike, moramo pa glede metode prikazovanja ugotoviti, da stoji knjiga na višku znanosti in da ima srbska pravna književnost le malo proizvodov, ki bi jo dosegli. Posebej poudarjamo, da se ozira avtor vseskozi tudi na tujo književnost in da gre pri rešitvah kočljivih vprašanj vedno na izvor srb. kaz. postopnika, t. j. na reakcionarno delo Hye-Glunicka iz l. 1853., da pa ohranja navzlic temu v interpretacijah docela samostojnost mišljenja.

V naslednjem naj navedemo nekaj vprašanj, pri katerih smo opazili, da je njih rešitev dvomljiva ali pa prezrta.

V prvem delu knjige ustanavlja avtor temeljne pojme in naravo kazenskopravnega postopanja ter prinaša na to zaokroženo sliko zgodovine kazenskega postopanja v Srbiji izza časa cara Dušana, za kar mu smejo biti slušatelji iz nacionalnega vidika prav posebno hvaležni.

Glede na str. 21 navedenega stavka, da je Avstrija imela do polovice 19. stoletja in še dalje pozitivno dokazno teorijo, smo nazora, da je bila s kaz. zak. iz l. 1803 le negativna dokazna teorija uzakonjena. Čudno se nam zdi, da smatra Marković poroto carja Dušana za dokazno poroto, da si po pravnozgodovinskih izsledkih Poličevića o francoskem izvoru porote v Srbiji pač ne more biti več dvoma o tem, da je bila kot presojevalna porota zamišljena. — Vestno je prikazal Marković vplive avstrijskega kazenskopravnega postopanja od početka 19. stoletja dalje in učinkovito očrtal zastarelost kazenskega postopnika iz l. 1865. Le tega način postopanja je v glavnem karakteriziran po pomanjkanju neodvisnega pravnika, po inkvizicijskem postopanju, prisilnih dokaznih pravilih, po neudeležbi lajkov pri izrekanju sodbe in po »absoluciji ab instantia«. Vse to je zahtevalo remeduro v uredbi porote (pravo za pravo skabinjskih sodišč: 3 učenih in 2 lajičnih sodnikov), kjer se je opustilo sojenje' po prisilnih dokaznih pravilih in pa oproščevanje radi nedostatnosti dokazov. Pri naštevanju izvirov za kazenskosočno postopanje bi bilo pač navesti tudi zakon o odgovornosti ministrov od 20. junija 1922, to tem bolj, ker govori avtor na str. 84 baš o ravnokar navedenem postopanju zoper ministre, ki so zakrivila kakšno kaznivo dejanje. Slednjič razvija Marković v tem poglavju še zgodovino postanka zadnjega načrta za jedinstveni kazenskopravni postopek, vendar nismo nazora, da je za dnja komisija l. 1925 opravljala le formalno delo...

V drugem glavnem delu knjige prihaja Marković do nauka o subjektivih in objektivih kazenskopravnega postopanja. Tu se glasi — med drugimi — pravilna trditev, da je porotno sodišče v primeru s prvostopnim sodiščem — višje sodišče, ki absorbira v slučajih koneksitete porotnih zločinov in drugih zločinov, ki bi spadali pred prvostopno sodišče, vse za lastno sodstvo. Ne velja pa to za tiskovna sodišča, kar bi bilo na str. 117 previdoma tudi za prvostopna sodišča omeniti. Glede prikaza projekta za jedinstveni k. pr. r. smo opazili majhno netočnost. Če se pravi na str. 139, da v drugih pokrajinah, ki niso bile navedene (med nje spada brez dvoma Vojvodina), ni »mešovitih sudova«, baš za Vojvodino de iure ne drži. Res je, da je bilo porotno sodstvo med svetovno vojno tudi v Vojvodini sistirano in da je — kot je Zuglia pojasnil — pri tem ostalo tudi poslej, prav do danes. Ali to stanje ni zakonito, ampak le faktično. To pa bi bilo iz kriminalno-političnih ozirov v učbeniku omeniti tako kakor je.

Ko govori avtor o mednarodni pravni pomoči (str. 134, 35), smel, da moral bi se pač ozreti tudi na medpokrajinsko pravno pomoč po današnjem stanju zakonodavstva; saj je danes za nas še aktualnejše in nam nudi še marsikatero trde orehe... Teorija in praksa bi mu bila za to gotovo hvaležna. Trditev na str. 155, da ne more biti niti abolicije niti amnestije v širšem smislu pri kaznivih dejanjih, ki se preganjajo na zasebno obtožbo, in to zato ne, »ker to niso politična dela«, ni posrečena. Kajti ni absolutno resnično, da privatno obtožbeni delikti nikakor ne bi mogli biti politični delikti, dokler nimamo legalne definicije političnih deliktov.

Terminologično bi pripomnili k izrazu »tužilac«, da ni umesten, ker so državni pravdniki, če se ozremo n. pr. na predvojno povprečno stanje stvari v Sloveniji in Dalmaciji, le v 15% primerov obtožbo vložili, v ostalih 85% pa od pregona odstopili ali ga ukinili. Bolje bi bilo de lege ferenda izvesti namesto izraza »tužilac« izraz »pravdnik«... po slovenskem vzorcu. Usus tyrannus...

Nauk avtorjev, da je v primeru, ko privatni tožitelj neopravičeno ne pride na glavni pretres, pri tiskovnem sodišču postopanje ustaviti, če se pa izostanek pripeti brez krivde tožitelja, pa pretres odgoditi (str. 439), je zelo enostaven; ali ne ozira se na dejstvo, da v večini teh primerov pride opravičenje radi izostanka šele — dalj časa po opustitvi pretresa. Quid iuris? Ali naj se vselej čaka na eventualno opravičilo, ali naj se o upravičenosti opravičila zasliši obtoženec? In kaj poslej?

Glede pravic zagovornika bi bilo interesantno zvedeti, kakšno stališče zavzema avtor glede vprašanja, ki se mnogo diskutira vsled Galsworthyjevega igrokaza »Loyalties«, namreč ali sme zagovornik odložiti zagovorništvo, ko sliši od klienta, ki je prej tajil, tik pred ali šele med glavno razpravo na 4 oči njegovo priznanje težkega, nečastnega zločina. Po Markovičevem nauku bi se dalo sklepati na pritrtilni, pa tudi zanikalni odgovor, a pravilno more biti le enoten. Sicer je pa tudi zelo važna razlika med formalnim in materialnim zagovarjanjem zabrisana. V § 34 (str. 174, 175), kamor bi po vsej priliki spadala dotična obrazložba, o materialnem zagovoru sploh ni govora. Pozneje pri razpravi o načelih pismenosti, ustnosti in neposrednosti (§ 42, str. 250 nasl.) pa se pojavi naenkrat tudi materialni izgovor, ne da bi bilo točno navedeno, kaj naj se pojmuje pod tem izrazom.

Glede objektov kazenskega postopanja smo opazili, da za narodne poslance (str. 177) ni omenjeno, dokleaj traja njihova imuniteta po razpustu narodne skupščine. Stvar je sporna, pa zelo aktualna. Vprašanje treba rešiti v duhu zakona, ne pa — kot je sedaj praksa — po mišljenju »vođečih politikov«. Zato bi spadala stvar še prav posebno v učbenik.

Poizvedbe in sodstvo glede vseh koneksnih kaznivih dejanj, pravi Marković (str. 180), se vrše po predpisih onega postopka, ki velja za sodišče, pri katerem so vsa kazniva dejanja spojena. Ta stavek si zapomnimo, ker se hočemo nižje povrniti k njemu. Že v tej zvezi pa se moramo vprašati, kaj veljaj glede konkurence istih deliktov, ki so storjeni prvič ustno, drugič s tiskom, tretjič pismeno itd. To so pač vprašanja, ki spadajo v nauk o konkurenci deliktov po materialnem kaz. zakoniku, ali imajo pa brez dvoma svoj vpliv tudi na kazensko postopanje. V našem učbeniku o njih ni govora.

Tretji, najobširnejši del knjige, je posvečen kazenskemu postopanju. Tu je mnogo izvrstnih avtorjevih opažanj glede načela iskanja materialne resnice, ki kaže globoko umevanje razlike med srbijskim zastarelim in bodočim modernim postopanjem. Jasno je pokazal avtor, kako je srbski kazenski proces le po formi, ne pa po bistvu akuzatoren. Žal, da ni omenil in kritiziral predlog projekta, ki hoče, da se

uzakoni za postopanje pred okrajnimi sodišči postopanje brez udeležbe javnega obtožitelja pri glavnih razpravah.

S posebno ljubeznijo se je oklenil Markovič snovi glede dokazov. Saj je izdal pred več leti o njej monografijo, ki je pač precej popolno prešla v knjigo. Čudno pa se nam vendar zdi, da navzlic obširni zasnovi tega poglavja ni izrazitega spomina, niti prikaza pomena kriminalistike v objektivnem in subjektivnem smislu kot pomožne vede. V učbeniku naj bi se slušatelji upoznali z njenimi nalogami, saj so dandanes kot take v vsem znanstvenem svetu priznane. Omenjamo še, da je nauk, češ zapisnikar (delovodja) prevzame s podpisom vso odgovornost za vsebino protokola nalik preiskovalnemu sodniku (str. 279), v tej splošnosti pretiran, ker se ne strinja z zahtevami kriminalistike in bi v mnogih primerih opovrnil vsako smotreno preiskovanje. Na str. 300 pogrešamo za projekt, da se sme tudi mnenje medicinskih fakultet uradno zahtevati. Pretirana je tudi še trditev na str. 310, da se more primerjanje pisav »pouzdanč izvršiti danes jedino u Odseku tehnične službe Min. Unutrašnjih del«. Saj nadaljuje avtor sam takoj nadalje, »u prostim slučajevima islednik može i sam birati veštaka«; mar tu ni treba »zanesljivih« veščakov?

Pri zasebnem tožniku (prav »obtožitelju«) pogrešamo na str. 333 navedbe, o katerih dejstvih ne more biti svedok (cf. str. 354, 369, 402). To je zelo važno, ker gre tudi za tiskovne pravde, kjer je sam kot obtožitelj navzočen, dočim ga zastopa v postopanju pred prvostopnim sodiščem vedno »državni tužilac«, tudi, če je sam prisoten. Pravilno bi bilo omeniti še vlogo izvedene priče (str. 336), dalje način zaprisege ateistov (str. 345), kajti po Vidovdanski ustavi se pač ne smejo siliti, da store versko prisego.

Zelo važno se nam zdi določiti jasno, kako je postopati pri subjektivni koneksiteti radi več deliktov, ki pridejo pred porotno sodišče hkratu na glavni pretres, pa se pri enem deliktu šele na tem pretresu izkaže, da je zanj v resnici le prvostopna sodna pristojnost podana. Po že zgoraj poudarjenem nauku avtorja veljajo za spojene stvari pravila sodišča, pri katerem so spojene, torej v gornjem primeru porotnega sodišča. Na str. 462 pa razlaga avtor v skladu s čl. 34 zak. o poroti, da ima »državno sodišče« službeno dolžnost, da pazi, da se porotno sodišče ne spušča oziroma dalje ne spušča v razpravljanje kaznivega dejanja, ki je izven njegove pristojnosti. Ali velja za konstatacijo državnega sodišča, da delikt ne spada v kompetenco porotnega sodišča, prosta ocena dokazov, ali je uporabiti prisilna dokazna pravila? Ali naj izda porotno sodišče, ko je tako nepristojnost porote ugotovilo, sodbo glede porotnih deliktov, za katero »absolutio ab instantia« (z vsemi posledicami za postopanje vsled pravnih sredstev) ni mogoča, ali naj izda deljeno ali celo dvojno sodbo, eno po sistemu proste ocene dokazov, drugo po sistemu prisilnih dokaznih pravil? Kolikor smo poučeni, praksa zabranjuje dokaze po prosti oceni, če postane iz koneksnega porotnega delikta delikt, ki spada v kompetenco prvostopnega sodišča. Učbenik in priročnik bi pač moral te

vprašanje natančno razrešiti. To vprašanje je prejudicialne narave za višje instance, a tam tudi ni omenjeno.

V lepo izdelanem poglavju o pravnih sredstvih (lekih) bi želeli, da bi bil citiran tudi splošno uporabljivan izraz »beneficium adhaesionis« za primere, kjer pride pravno sredstvo tudi takim obtožencem v prid, ki se ga sami niso poslužili. Saj Marković inace hvalevredno rad citira latinske, res plastične izraze.

Ob sklepu bi še omenili, da Marković ni prikazal vseskozi vs o materijo po projektu za jedinstveni kaz. postopnik, ampak le neke večje partije, ki so se mu zdele posebno važne. Le na ta način si moramo razlagati, zakaj v vsej knjigi ni omenitve instituta, ki daje krepko oporo za upanju ljudstva v kazensko pravosodje, to je instituta odškodnine za nedolžno prestani zavarovalni in preiskovalni zapor od strani države. V srbskem k. pr. r., seveda, ga ni, v razgovor o projektu pa bi spadal. Mislimo, da bi moderni učbenik te materije ne spel pustiti v nemar.

Marković je v predgovoru sam iskreno priznal, da »mora imeti prvi poskus sistematične obdelave kazenskega postopnika tudi svoje nepopolnosti«. Ugotavljamo, da se od nas omenjene opombe tičejo skoro vseskozi le več ali manj subtilnih vprašanj. V glavnih vprašanjih pa pozdravljamo njegovo, na str. 382 zapisano mnenje, da se sodna praksa v Srbiji čim dalje tem bolj približava pojmovanju reformiranega kazenskega pravnega reda — že sama od sebe. Markovićeva knjiga nas uverava, da bo prehod od zastarelega do modernega kazenskopravnega procesa lehak, ako jo bo teorija in praksa tako upoštevala, kakor ona to zasluži.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Josef Matl: Die Agrarreform in Jugoslawien, 1927. Verlag Hermann Sack, Berlin—Breslau.

Med publikacijami vzhodnoevropskega inštituta v Breslavi (Ost-europa-Institut in Breslau) je izšla pred kratkim gornja študija graškega profesorja dr. Jos. Matla.

Literatura o jugoslovanski agrarni reformi je sicer relativno bogata, a se peča skoro izključno le s specijalnimi vprašanji in je raztresena po raznih listih ter večinoma polemičnega, političnega ali interesnega značaja. Preglednega in izčrpnega dela v našem jeziku še nimamo, kajti znamenita knjiga dr. Milana Ivšića: *Les problemes agraires en Yougoslavie* je pisana v francoščini, prof. Matla pa v nemščini. Ta hoče podati v glavnem delu svoje študije sistematičen in detajliran pregled povojne jugoslovanske agrarne reforme kot prispevek k najnovejši agrarno-politični in gospodarski zgodovini jugovzhodne Evrope. Matl je skušal na licu mesta proučiti in dognati učinke in uspehe jugoslov. agrarne reforme in je v to svrhu v poletju l. 1925 prepotoval nekatere jugoslovanske pokrajine (menda je bil v Zagrebu, Beogradu in Skoplju). Akoravno takim potovanjem osobito mozemcev ni prisojati prevelike vrednosti, vendar dokazuje to pisateljvo stremljenje po objektivnosti. Matl navaja pri posameznih

poglavjih vso literaturo o jugoslovanski agrarni reformi in sorodnih agrarnih vprašanjih, in to precej popolno, kar daje njegovi študiji še posebno vrednost. Prezrl ni niti inozemske literature (češke, angleške, francoske, ruske), ki pa je zgolj informativnega značaja. Matl namenoma ne izraža v svojem spisu nikjer svojega osebnega naziranja o jugoslovanski agrarni reformi, kar sam izrečno poudarja in tudi utemeljuje s tem, da to vprašanje še ni zrelo za končno veljavno presojo, čeprav je dana osnova za nadaljni razvoj agrarnopolitičnih ukrepov. Pravilno dostavlja, da pač ne bo nobena vlada v stanu razveljaviti, kar je doslej izvršenega, ako noče, da povzroči težke notranje perturbacije.

Uvodoma pojasnjuje pisec vzroke, ki so dovedli do jugoslovanske agrarne reforme, njene cilje in naloge ter skuša najti stik iste z zgodovinskim razvojem jugoslovenskega agrarizma. Med vzroki navaja kot politično činjenico nujnost, da je morala slediti izvojevanju politične svobode in ujedinjenja tudi gospodarska in socialna osvoboditev in izenačenje, kakor je vsebovala začetkom prošlega stoletja politična osvoboditev Srbije tudi socialno in gospodarsko prostost srbskega kmeta. Zato je bilo treba osvoboditi jugoslovansko ljudstvo v gospodarskem oziru vseh ostankov nekdanjega fevdalnega gospodarstva, v socialnem pogledu pa odpraviti odvisnost od tujerodne veleposesniške premoči. Drugi vzrok je bil revolucionarni kmetijski pokret, ki se je razširjal koncem svetovne vojne v južnovzhodni Evropi, a tretji različna ekonomska struktura nove jugoslovanske države in potreba po izenačenju ekonomskih edinic v posameznih pokrajinah; kajti v Srbiji so prevladovala svobodna mala kmetije, v Bosni, Južni Srbiji in Dalmaciji podložni »kmetje« in »koloni«, v Vojvodni in deloma tudi v Hrvatski pa poljedelski delavci brez zemlje. Vladajoči državniki so se odločili za kmečko-demokratski način podelitve zemlje kakor je obstajala v Stari Srbiji ter proglasili načelo: Zemlja bodi onega, ki jo obdeluje. Končno meni Matl, da je bilo merodajno tudi naziranje, da je mogoče pomnožiti po vojni zmanjšano produkcijo le stem, da se vzpodbudijo kmetje in delavci k socialni in gospodarski osamosvojitvi. Vzroki, kakor jih navaja prof. Matl, so točni in jim ni oporekati.

Naloge agrarne reforme v Jugoslaviji so po prof. Matlu dvojne: juridične in socialno-ekonomske. Za pretežno pravne ukrepe gre tam, kjer treba ukiniti izvestne agrarnopravne odnošaje med zemljiškim lastnikom in dejanskim obdelovalcem zemlje, ne da bi se izpremenila organizacija produkcije. To velja za takozvano »kmetstvo« in kmetstvu slične odnošaje v Bosni, Južni Srbiji in Dalmaciji. Semkaj spada tudi izvrševanje agrarnopolitičnih in pravnih ukrepov v Sloveniji in Hrvatski, ki so v veljavi že pol stoletja (segregacije, uredbe in razdelbe agrarnih skupnosti, uredba pašnih in drugih servitutov, komasacije itd.). Organizatorično in materialno mnogo težja je rešitev socialno-ekonomske strani agrarne reforme v Vojvodini, Slavoniji in deloma tudi v Hrvatski, kjer gre v bistvu za tem, da se nadomestijo kapitalistični polje-

delski veleobrati z malimi kmetijami, organiziranimi v gospodarskih zadrugah. Z ozirom na veliko raznoličnost agrarnopravnih odnošajev v Jugoslaviji so bili potrebni različni ukrepi za posamezne pokrajine, ki jih deli Matl v več skupin, naštevajoč glede vsake skupine najvažnejše agrarnozgodovinske veke in dejstva. Glede Slovenije navaja predurbarijalno, potem urbarijalno ali terezinsko-jožefinsko dobo z osvoboditvijo kmeta in odpravo podložništva v l. 1848. in dobo po l. 1848. do takozvanih agrarnih zakonov l. 1883. o zložbi poljedelskih zemljišč, uredbi in razdelbi skupnih zemljišč (zemljiških zajednic), uredbi in odkupu servitutov itd.

Ta obširni uvod končuje Matl s kratko statistiko o porazdelitvi zemlje po velikosti posestev, poudarjajoč, da ne temelji na najnovejših podatkih, ker jih za Jugoslavijo še ni, kar je žal resnica.

Glavni del knjige (od str. 35 — incl. 94) obravnava agrarno reformo v Jugoslaviji po svetovni vojni in tvori pravzaprav sistematično urejen kompendium jugoslov. agrarnoreformnih zakonov in uredb v nemškem jeziku. Predvsem prinaša prevod takozvanih »Predhodnih odredb« za izvedbo agrarne reforme in določb »Vidovdanske ustave« ter podaja nato podrobne predpise o subjektivih in objektivih agrarne reforme ter njeni organizaciji. Posebno poglavje posveča uspehom in kritikam agrarne reforme. Za nas je to poglavje posebno zanimivo in poučno obenem, ker izvemo, kako sodi inozemski strokovnjak o uspehih našega dela. Matl ugotavlja najprej povsem točno, da še ni zakonito rešeno vprašanje odškodnine niti vprašanje zemljiškooknjižnega prenosa dosedaj le v začasni agrarnoreformni zakup dane zemlje, ker vsled stalnih notranjepolitičnih kriz še ni bilo mogoče privedi razne zakonske osnutke do parlamentarne razprave in odločitve. Potem navaja razne statistične podatke o dejansko izvršeni razdelbi veleposestniške zemlje, na podlagi katerih prihaja do zaključka, da se je procentualno največ zemlje privzelo za namene agrarne reforme v Banatu, potem v Hrvaški, Slavoniji in Baranji. Večji del odvojene zemlje je bil razdeljen v letih 1920/21 in 1921/22, in sicer je sedaj razdeljeno 428.503 kat. oralov obdelovalne zemlje na 191.987 družin lokalnih interesentov, dobrovoljcev in kolonistov. V Bosni in Hercegovini se je dosegel v bistvu smoter agrarne reforme: ukinilo se je »kmetstvo«, izvršil zemljiškooknjižni prenos ter financijelna likvidacija. Neurejeni so pa ostali notranji pravni odnošaji v kmetški družini (zadrugi), za katere velja slej kot prej krajevno zelo različno »običajno pravo«.¹ Tako je rešeno bosansko agrarno pitanje, ki je bilo skoro celo stoletje predmet hudih sporov ne samo v Bosni, marveč tudi v Srednji Evropi. Ni pa se še posrečilo rešiti tudi takozvano begluško vprašanje radi preveč si nasprotujočih interesov zemljiških

¹ Ista pogrška se je zgodila prilikom odveze zemljiških bremen v bivši Avstriji (ces. patent iz l. 1853), ki je tudi pustila neurejene notranje pravne razmere v soseskah (srenjah), kar je imelo za posledico njihov gospodarski propad.

lastnikov in obdelovalcev begluške zemlje. Radi neugotovljenih teh pravnih odnošajev je v teku brezštevilo pravnih. — Najmanj uspehov je po mnenju Matla rodila agrarna reforma v Južni Srbiji. Tu odgovarja bosanskemu kmetstvu položaj »čifčijev«, ki pa so bili še mnogo bolj brezpravnih in izkoriščani s strani zemljiških lastnikov (čiflik-sajbijev). Sicer je tudi »čifluške obveze« ukinila agrarna reforma, vendar do sedaj še ni bila mogoča definitivna ureditev posestnega odnosno lastninskega vprašanja, ker Južna Srbija še nima zemljiškega katastra in so turške »tapije« radi nebroja falzifikatov skrajno nezanesljive. Zato se je izvrševanje agrarne reforme v Južni Srbiji omejevalo dosedaj na prisilno znižanje čifluških dajatev (haks-a). Nedovršena je tudi še uredba »kolonskih odnošajev« v Dalmaciji, ki so sicer z agrarno reformo istotako ukinjeni, a ovira definitivno rešitev vseh zadevnih pravnih vprašanj preveliko interesno nasprotstvo med lastniki zemlje in nje obdelovalci (koloni). Uspehe notranje kolonizacije označuje Matl za nezadovoljive, poudarja pa dejstvo, da so domačini začeli po vzgledih v kolonijah (agrarnih zajednicah) intenzivneje obdelovati svojo zemljo.

Ko je Matl še na kratko omenil dobrovoljsko vprašanje, prehaja na kritiko agrarne reforme, vendar ne podaja lastne kritike, marveč našteva le mnenja jugoslovanskih avtorjev (O. Frangeša, St. Jurića, I. Zoričića, Rittiga, M. Jakšića, P. Popovića, L. Novaka, M. Vlajinaca, Z. Galića, A. Hribarja, Fr. Spiller-Muysa, profesorskega kolegija zagrebske poljedelske fakultete, I. Lenarčića). Omenja tudi Laloševićev osnutek zakona o ekspropriaciji veleposestev in novi uredbi agrarnih odnošajev vobče ter zaključuje to poglavje z mnenjem M. M. Kosića, da treba pri ocenjevanju jugoslovanske agrarne reforme upoštevati, da se je zasnova in provedla v času skrajne labilnosti političnega in socialnega (Matl pristaavlja: pa tudi moraličnega) pojmovanja s strokovno ne dovolj izvežbanim osebjem ter pod protektoratom strankarskopoličnih činiteljev. Odtod nesigurno eksperimentiranje pri izvajanju agrarne reforme ter številne improvizacije in naknadne zakonske izpremembe. Na drugi strani pa ne smemo prezreti — pravi Matl, — da je agrarna reforma ustvarila tisočem in tisočem siromašnih poljedelcev eksistenco in jih osvobodila podložniške odvisnosti.

V zaključnem poglavju primerja Matl jugoslovansko agrarno reformo z agrarnimi reformami sosednih, srednje in južno-vzhodno-evropskih držav. Po vsebini in obsegu sta ji najbližji čehoslovaška in rumunska, ker pomenjajo vse tri temeljito preustrojitev ekonomičnih, pravnih in socialnih elementov njihovega agrarnega gospodarstva.

Knjiga prof. Matla bo dobrodošla vsakomur, kdor se hoče na kratko, a vendar izčrpno poučiti o agrarni reformi v Jugoslaviji. Le enega očitka ne morem prihraniti prof. Matlu, da se očitvidno še ni sprijaznil z novo državno-pravno ureditvijo Srednje in Jugovzhodne Evrope, ker še vedno navaja za slovenske pokrajine »Krain und Untersteiermark«, mesto ljubljansko in mariborsko oblast, in piše Laibach, Agram in Usküb, akoravno

pozna politični kakor znanstveni svet danes le še — Ljubljano, Zagreb in Skoplje. — **Dr. Fran Spiller-Muys.**

Dr. Fritz Friedmann: Die Kunst der Verteidigung und der forensischen Rede. II. Auflage. Verlag Alfred Pulvermacher, Berlin 1927. Str. 148.

Drugo izdajo takšne knjige, kot je predležeča, treba oznaniti, čeprav jo morda nekateri zagovorniki iz prve izdaje (1916) že poznajo. Druga izdaja je nekoliko okrajšana, ker je odpadla zgodovina življenja dne 1. septembra 1915 umrlega pisatelja, ki je bilo zelo burno. Zato pa so poglavja o psihologiji porotnikov in kritika kazenskopравnih vprašanj ter glede predlogov za preosnovno kazenskopравnega postopanja razširjena na podlagi fragmentov, ki so se našli v pisateljevi zapuščini. Ali to knjigo bo prečital vsak kriminalist in die, tako živo, lepo in pametno je pisana. Seveda bo prav posebno zanimala zagovornike v tistem delu, ki govori nekako v anekdotah o tem, kako se je pisatelj izlikal do slovečega, mnogo zaposlenega zagovornika. Ali tudi našemu kazenskemu sodniku bodi knjiga, čeprav pisana za Nemčijo, toplo priporočena; bodi mu zrcalo, kakšno razmerje naj vlada med sodniki in — zagovorniki. Tu opazovane psihološke finese so tako lepo očrtane, da jim ni zlepa drugod primere. Glede porotnikov stoji Friedmann na stališču, ki je danes — po znani Emmerlingovi justični preosnovi vseh porot v skabinska sodišča — de lege lata že obsoletno; in vendar zasluži v razmotrivanjih de lege ferenda še polno uvaževanje. Lajčni element najde le tedaj v kazenskem pravnem postopku svojo miselno opravičbo, če sodi sam zase, brez osebno-neposrednega vpliva sodnikov. To tezo zagovarja Friedmann enako srečno kot temperamentno. O podrobnih predlogih, ki jih stavi Friedmann za novi proces, ne bomo govorili, le eno naj še omenimo. On se zavzema za to, da naj ne smejo biti v dnevnikih navedena imena zagovornikov v tekoči zadevi, ki je predmet poročila. Ta zahteva je v Emmerlingovi reformi v Nemčiji že izvedena, ima pa tudi mnogo nasprotnikov.

Najznamenitejši pa se mi zdi oddelček knjige, v katerem pobija Friedmann »Die Legende von dem bischen Strafgesetzbuch« . . . To znači, da se bori zoper omalovaževanje zagovorništva in kazenskega prava vobče. Tudi pri nas so pravniki, ki so takega nazora, zdaj več, zdaj manj prikrito seveda . . . Morda bi jih Friedmannova goreča beseda pripravila vsaj do razmišljanja, ali ni tista »legenda« samo — legenda.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Heinrich Steger: Die Verteidigung im österreichischen Strafverfahren. Fünf Skizzen. Wien und Leipzig 1926. Verlag von Moritz Perles. Str. 45.

Naš edinstveni kazenski pravni red bo zasnovan po vzoru avstrijskega. Drobna knjižica, ki jo prikažemo, spada torej k problemu nove uredbe tudi našega prava. Njen pisatelj je znani sloveči kazenski zagovornik. V mučnem procesu Grosavescu se je baje že poslovil od barója. Pisatelj hvali tendenco zakonodajalca, graja izvajanje njegovega dela.

Primerja sedajšnji kazenski proces z monumentalno zgradbo z elegantno moderno fasado, ki v njeni notranjščini veje hladen vzduh — srednjega veka. Duhovito povedano — pred njim je to prisposodbo napravil že Francoz Berenger —, toda ali tudi za razmere ob Glaserjevem k. pr. r. resnično?

Pritožuje se Steger radi tega, ker en sam človek, državni pravdnik, stavi predloge na ukrenitev preiskovalnega zapora, a jih ne rešava kolegij; ker se vodi uradna preiskava tajno; ker zagovornik nima nobenega vpliva na izbero izvedencev; ker sme predsednik na glavni razpravi ukoriti zagovornika, ne pa tudi državnega pravdnika. Preiskovalni zapor mu je najhujša mučilnica. Koluzijski zapor mu pomenja »Sitz en auf Geständnis«; da je odveč, vidi se, ker angleški proces izhaja brez njega. Le tedaj bi bil opravičen, če je bil obdolženec že storil kakšno dejanje, ki se znači za oteževanje preiskovanja. Praksa glede ukrenitve preiskovalnega zapora radi suma, da obdolženec pobegne, je zgrešena, če se naj vsak inozemec že samo radi tega svojstva zapre za čas preiskave. Državni pravdniki naj bodo pravdniki, ne pa samo obtožitelji, zato naj upoštevajo tudi oprosčevalne razloge v isti meri kot obremenjevalne. (Oficialni osnutek za naš bodoči kazenski proces pa rabi za institut državnega pravdnika — naravnost izraz »državni tužilac«.) Po prečitaniu obtožbe na glavni razpravi naj bi smel zagovornik takoj v daljšem odgovoru razložiti svoje stališče, da se izvede dokazno postopanje tudi pod vplivom nasprotnika državnega pravdnika. Odprava porote za neke delikte in nje namestitev z večniškim sodiščem (seveda v Avstriji), ni bila dobra. V zadnjem poglavju — veličastna himna na vzvišenost zagovorniškega poklica.

To je tista plat zvona, ki jo zadnje čase mnogokrat čujemo, nasprotne pa skoro nikoli ne, ker državni pravdniki in sodniki molče. Naši zakonodavci bodo morali tudi inostranska gravamina dobro preudariti in iskati srednje poti; zato naj jih ne preslišijo, ampak vestno studirajo.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. med. Ewald Meltzer: Das Problem der Abkürzung »Lebensumwerten« Lebens. Carl Marhold, Halle a. S. 1925. Str. VIII. + 128.

To delo je zanimivo iz dveh oziror: Pisatelj je direktor saksonskega zavoda za oskrbo dece, ki je za vzgojo nesposobna. Še med svetovno vojsko je bil pristaš nazora, da naj država poskrbi za to, da umobolni, glupi otroci pridejo s tega sveta brez bolečin. Potem, ko je izšlo znano Binding-Hochejevo delo (gl. Slov. Pravniki, 1921, str. 18 nasl.), pa je prestudiral ogromno literaturo, prirejal ankete, povpraševal osebno pri znanih učenjakih po njihovem mnenju, — in postal goreč nasprotnik svojega prejšnjega nazora. Drugo dejstvo posebne zanimivosti pa je, da je poslal 200 vprašalnih pol na stariše otrok, ki so bili tisti čas v njegovem zavodu, s prošnjo, da se izjavijo o tem, ali bi pripustili smrt svojega umobolnega otroka na gori označen način. Od 200 vprašanih starišev je odgovorilo 162, a od teh je stavljeno glavno vprašanje 119 gladko potrdilo, 43 pa zanikalo. Pisatelj prinaša iz neka-

terih pisem odlomke o motiviranju odgovorov. Za psihologa so ti odgovori najpomembnejši del te monografije, mestoma pretresljivi. Navzlic pretežni večini, ki se je dobila med stariši za smrt svojih otrok, pride Meltzer do sklepa, da so ga odgovori v njegovem poslednje pridobljenem naziranju potrdili, ker misli, da je glasove tehtati, ne pa šteti. Žal, da ni podal statistike o starosti, poklicu in izobrazbi teh starišev, potem bi bila njegova argumentacija tudi čitateljem njegovega dela jasna, tako pa ostane vprašljiva. V končnem oddelku prinaša pisatelj še kulturno zgodovinsko sliko o tem problemu; počenši pri Špartancih in starih Germanih do Dostojevskega Idiota. Zaključek njihovih izvajanj je ta, da se mora uničba idiotov ali umobolnikov, pa naj stoje še tako nizko v duševnem oziru, odkloniti. Njihova odstranitev človeški družbi ne bi prinesla pomembnega materialnega dobička. Vsekakor bi bili stroški potrebnega postopanja glede legalne odstranitve ravno tako veliki kot so preskrbovalni. Opazovalnice in oskrbovalnice bi bile slej ko prej še vedno potrebne. Neznansko škodo pa bi utrpela ljudska morala. Vsak kronično bolni človek bi se smatral od soljudi za odveč; označili bi ga, da je vreden, spraviti ga s sveta. Zaupanje v bolnišnice, hiralnice bi izginilo, napredek v znanosti glede ljudskega zdravja bi na obžalovanja vreden način pojemal. Meltzer ima prav; isto smo mi že izrekli v gori citiranem članku, isto je povedal za medicince kolega dr. Šerko.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Erwein Höpler: Strafrechtliche Nebengesetze, Amnestiegesetze, Verwaltungsstrafrecht. Manz, Dunaj 1927. Strani 383. Cena S 28.20.

Prvič po vojni je izdala znana Manzova knjigarna v svoji zbirki kazenske zakone. Zadnja izdaja je izšla že leta 1914, pričujoča je trinajst dvajseta. Sedaj izšla knjiga obsega vse tzv. kazenske postranske zakone, dočim zvezek, ki bo obsegal kazenski zakon in tiskovni zakon, šele izide. Zakonik je prirejen podobno drugim iz iste zbirke: tekst je opremljen vseskozi z judikati vrhovnega sodišča, zbranimi prav do najnovejšega časa in nudi zato neprecenljiv in popoln pregled tudi najnovejše judikature. Kaže nam že ta knjiga, da imamo z Avstrijo le malo še več skupnega kakor temeljne kazenske zakone. T. zv. postranskih zakonov ima Avstrija že celo vrsto novih, poprevratnih, nekaj jih je pa dala nam celo naša borna zakonodaja. Izdanje potrjuje znova stari sloves Manzovih zakonskih zbirk, zato bo vzlic temu, da obsega že polovico nami tujih zakonov, vsled popolnosti in zanesljivosti tako zakonskega teksta kakor tudi judikature, dobro služilo tudi našim pravnikom.

Dr. R. S.

Spomenica za III. glavnu skupštino Kongresa pravnika. Izdao i prireditelj Stalni odbor Kongresa. Zagreb 1927, Strani 204. Cena 30 Din, s pošto 32 Din.

Tako je naslov knjigi, ki je izšla par dni pred III. kongresom pravnikov in obsega 16 referatov na petero tematov, postavljenih na program letošnjega kongresa pravnikov. Knjigo so prejeli vsi člani Kongresa, priporočamo jo pa tudi ostalim pravnikom. Referati obravnavajo aktualna

vprašanja, dejstvo pa, da so bili spisani za kongres, potrjuje že samo znanstveni nivo teh razprav. Dobiva se pri vseh pravniških združenjih.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca novembra 1927.

Osebnosti vesti. Imenovani so: za okrajnega sodnika in predstojnika okrajnega sodišča v Sevnici Rudolf Ročnik, za okrajne sodnike v Mariboru dr. Boris Mihalič, Ivan Mikluš, dr. Rudolf Adamič, premeščena sta sodnika Anton Radej v Šoštanj, dr. Lovro Lipič v Ptuj, za pravnega pripravnika je postavljen dr. Leon Berlic. — Vlado tajnik Dominik Dereani je premeščen k velikemu županstvu v Mariboru. — Za finančna komisarja sta postavljena Ludovik Muha v Novem mestu in Ivan Predikaka v Mariboru, za inspektorja pri podružnici poštne hranilnice v Ljubljani dr. Vladimír Vidmar. — Odvetniško pisarno sta otvorila odvetnika dr. Ivo Lulik v Ljubljani in dr. Maks Snuderl v Mariboru, z odvetniško pisarno sta se preselila dr. Hinko Schreiner v Slovenj Gradec in dr. Stanko Sajovic v Kranj. — Umrli so: notar Mihael Korbar, vladni svetnik Pavel Svetec, sodni svetnik v pok. Karel Mulej, šef gradbenega urada dr. Iko Est, svetnik stola sedmorice Makso Černe.

Kronika društva »Pravnik«. V mesecu novembru je priredilo društvo dvoje predavanj. Dne 2. novembra je predaval g. sodni svetnik Anton Lajovic o predmetu: »Materijalno procesno vodstvo in njega meje po našem c. pr. r.« Predavatelj je poudarjal, da je uzakonil pokojni Klein v civilnopravnem redu oficijalno maksimo, kar kažejo §§ 180, 182, 183, 496 in 503 c. pr. r., ki pa se križa z dispozicijskim principom. Zakon uporablja pri tem izraze: izčrpno obravnavanje, navedbo »znatnih, bistvenih« okolnosti. Ti izrazi so vrednostni pojmi. Za njih merilo sta merodajna samo dva vidika: pravni vidik in kavzalitetni vidik. Prvi je merodajen pri izbiranju trditvenega gradiva. Samo aplikacija pravne norme na konkretni primer kaže, kje so medostatki strankinih trditvev. Merilo pri vrednotenju gori navednih zakonitih izrazov, kadar gre za oblikovanje dokaznega gradiva, označa predavatelj za kavzalitetni vidik. Meja, doklej sega materijalno procesno vodstvo, je podana s tožbeno individualiteto in ne samo z golim zahtevkom stranke, kakor misli to Klein. Ta pojem je nujna posledica zakonskih institucij litispence in pravnomočno razsojene stvari in obenem naravna in samo ob sebi umevna podlaga vsakemu obravnavanemu predmetu. — Drugo predavanje se je vršilo dne 23. novembra, tema predavanju je bil, in to na željo naših gospodarskih krogov, »O načrtu zakona o prisilni poravnavi izven konkurza«. Predavatelj g. sodni svetnik dr. Erik Eberl je prepustil odločitev, ali je institut prisilne poravnave izven konkurza potreben ali ne, gospodarskim